

Lexikonban olvasta: „Szédülés (vertigo) 1. Az egyensúly bizonytalanságának érzése, amelynek gyakori következménye a tántorgás, sőt az egyensúly teljes elvesztése. Sokszor a külső tárgyak látszólagos forgásának érzésével jár (szemizombénulásoknál, fülbetegségeknél, Menière-kórnál, kisagy-, hid-nyúlt-agybetegségeknél, mérgezéseknél); 2. rohamban fellépő elhomályosodása az eszméletnek, mint az apoplexiás bántalom legenyhébb alakja; 3. agyvértelesség folytán fellépő bizonytalanság érzése, a szemek elhomályosodása, fülzúgás stb. kíséretében, mint az ájulás enyhe alakja; 4. előjöhethet egészséges embereknél mint magassági Sz. v. gyors forgás következtében.“

*

Sok ideig fekete szemüvege kicsi világos pontján keresztül nézte a világot; sokszor tántorgott, sokszor megbotlott, de senkinek sem mert bevallani, hogy néha elesett. Karja felemelése, hirtelenebb fordulás, lehajlás vagy egyszerűen csak sötétség az egyensúly elvesztésével járt, ami rögtöni zuhanást okozott. Mosakodás vagy egyéb hasonló tevékenység ilyen körülmények között félelmetes műveletté vált.

A három hónapi betegszabadság alatt csak lassú javulás mutatkozott. Hite is elhagyta, nem mert remélni; feje — mintha nehéz vaskalap szorítaná; nyaka merevsége — közvetlen a nyakszirt alatt — csak masszírozásra engedett; s a szeme — a legdrágább kincs — örökös könnyben úszva, egyre siratta a még friss „foltozást“.

Az idő a legjobb orvos — mondják. Kínosan, gyötrelmesen eltelt. A műtetre sokszor már nem is gondolt, megnyugodott; bezárkózott fekete szemüvege szűk világába. De a szédülés, az elesés fenyegető veszedelme nem engedte felejteni. Folyton résen volt! Nem a haláltól félt, de irtózott egy magatehetetlen paralitikus állapottól, egy ostoba szélhűdéstől. S a „legjobb orvos“ élelmet, vizet, napfényt, levegőt, hangulatot, megfelelő dózisokban adagolva, lassan bizakodóvá tette a már kialudni készülő reménységet.

Mohi Sándor

Szabálytalan filmkockák

1. Walt Disney-ről a rajzfilm ürügyén

A rajzfilm „elasztikus“ műfaj. Körvonalai, határai még meglehetősen bizonytalanok. Nehéz érdemben szólni róla, annál inkább, mert nagyon is egyoldalú a rajzfilm-műveltségünk. Csak a Walt Disney-filmeket ismerjük, s ennek talán az a magyarázata, hogy évtizedekig egyeduralkodó volt a rajzfilm-piacon. A „titkát“, gondolom, már sokan próbálták megfejteni. Richard Schickel-könyve tényszerűen tárgyalja az életútját, idéz pró és kontra véleményeket, megpróbálja több oldalról megvizsgálni a kérdést.

A jelenség rendkívül érdekes és meggondolkoztató. Disney-nek vajmi kevés része volt a rajzfilmek létrehozásában. Jó rajzolókkal, gagmanekkel dolgoztatott. (Allítólag jó tempóérzéke volt.) Mégis ő diktálta évtizedekig a rajzfilm-divatot. Életműve eszmei, művészi szinten erősen vitatható. Jótékony kozmetikázást alkalmaz a természet ábrázolásában, az irodalmi művek feldolgozásánál; Alice, Peter Pan, Mary Poppins fanyar humora, groteszk játékosága rózsaszínű „bájosolyt“ kap kölcsön a Disney-gyártól. A rajzfilm-dömpingre jellemző a fergeteges tempó, szorgalmasan pufogó gagek halmaza, elbűvölő állatok megjelenése, zuhanás, robbanás, repülés végeláthatatlanul. A kérdés csak az, hogy mi marad utána. A pillanatnyi hatáson túl.

Külön probléma, rajzfilmről lévén szó, a képzőművészeti megfogalmazás, nívó, stílus. Kialakult egy rajzséma, amihez következetesen ragaszkodtak, függetlenül a témától, amire nagyjából az „ügyes“ jelző illik. — Különösen érdekes jelenség: ahogyan a Walt Disney-féle Hófehérke „tovább fertőzte“ a világot, huncutul ránkacsintva falvédőről, zsebkendőről, könyvillusztrációként, kerámia falidíszként. És még ki tudja, milyen váratlan formában él tovább és válik „halhatatlanná“ ez a rajzfilm. (Az ember óhatatlanul utópisztikus-párhuzamos „rémálmot“ lát. Például Van Gogh művei ugyanilyen „népszerűségi“ fokon!)

A kérdést csak a közönséglelektan oldaláról közelíthetjük meg. Különös módon itt még a kényes izlésűek igényessége is kikapcsol. Egyik ok kétségtelenül a rajzfilm-kultúra hiánya. Nincs komoly, számottevő, legalábbis felszínen levő konkurrencia? Ez is. A Disney-féle világ a kispolgári átlagizlést képviseli? A lelki kényelmet? Igen, ez is!

De hadd legyek optimista. Mégsem hiszem, hogy mindez pusztán jól alkalmazott üzleti fogás eredménye. Talán a jelenség legmélyén arról van szó, hogy a játékok, a derű olyan erős belső szükséglete felnőtteknek, gyermeknek egyaránt, hogy még a minőségileg vitatható formáját is gondolkodás nélkül elfogadjuk.

Ha ez így igaz, miért ellentmondásos a valóság? Miért szorul háttérbe a rajzfilm, a bábszínház, a gyermekirodalom a „felnőtt“ műfajokkal szemben? Még akkor is, amikor felnőttekhez szól?

Szégyelljük vállalni önmagunkat?

2. Amire nem futotta az időből...

In memoriam... Bartha Gábor visszafogott s mégis örömteli lelkendezése: megvan a téma!

Péter Jánosról készített portréfilmet. Napokig ott élt közöttünk, fürkészsze a bábszínház, az életünk titkait. Tiszta ember volt, ha úgy tetszik: érzelmes ember. Egyelőre fellelkedett a paraván mögött dolgozó emberek etikájáért, a műfaj varázsos lehetőségeiért.

Részt vett egy falusi kiszállásunkon. Kicsit megrendülten eszmélt rá annak minden nehézségére, szépségére. Ő sem tudta addig (mint sokan mások), hogy a bábszínház a múlt század vándorszínházeinek helytállásával, hivatástudatával járja a falvakat, oda is eljuttatva a színház élményét, ahová már a „nagy színház“ nem mehet el.

Tél. Hideg terem, kabátban kell játszani, látszik a lehelet a levegőben. A teremben öregek, fiatalok, gyermekek: Együtt nevet felnőtt, gyermek. Közös nyelvük a játék, közös élményük a játék öröme.

A film ötlete költői volt, szokatlan, izgalmas lehetőségű. Két világ: fekete-fehérben a paraván mögött játszó emberek konfliktusos vagy éppen tragikus emberi sorsa; színesen a bábok tiszta, jelképes mesevilága. A két világ találkozik, harcol egymással, kiegészíti egymást. Kierponálva ennek minden feszültsége, lehetősége, sajátos íze. A fekete-fehér és a szín jelképpé válik, eszközzé a mondanivalónak. Emberek és bábok párhuzama és ellentéte.

Költői elképzelés. Érdekes lehetőségeket hordozó gondolat...

Bár ennyit meg kellett érte tennem; elmondani, hátha egyszer még valaki valóra váltja a Filmrendező tragikusan félbemaradt elképzelését.

3. Kisfilm-ötletek

Némafilm az Emberkéről.

Vásár. Nyers, harsogó zene, izzadt arcok, üvöltő szájak, kapzsi kezek, zsíros kolbász, üveggyöngyök, céllövölde. Nők és férfiak; ölelkezés, verekedés... Ebben a harsogásban megjelenik az Emberke, fehérre meszelt fájdalommozdulatlan arccal, pantomimtrikóban, a kezében egy szál virág. Atszelleműlten lírai, fanyarul groteszk, esetlen, védtelen. Viszonyulása a környezetéhez és a környezetnek őhozzá. Ő itt az emberi hang a testi indulatok, nyers ösztönök világában. Jelenléte epizodokon keresztül átformálja, transzponálja az indulatokat. (Váltás)

Szigorú, szürke, börtönszerű magas házak, egyenes utcák. Mechanikus mozgású emberek, szenttelen arccal, felgyorsított járás, gépies cselekvések. Ebben a steril környezetben megjelenik az Emberke, fehérre meszelt, fájdalommozdulatlan arccal, fekete pantomimtrikóban, a kezében egy szál virág. Ebben a steril, lélektelen környezetben ő az emberi. Jelenléte epizódokon keresztül feloldja ennek a világnak az élettelenességét. — Mindkét „világ” szélsőségesen hangsúlyozott kell hogy legyen, az Emberke megjelenése kirívóan, kontrasztosan konvencionális!

A formák eredete

Játékos lehetőségű filmötlet: a halaktól tanultuk a hajót, a madártól a repülőt, a női test vonalától a kancsót, a szemtől, szájtól az ablakot, ajtót, a bogaraktól (vagy a pingvintől?) a frakkot, az ülő embertől a fotelt stb. A tárgy és az élővilág párhuzama képezhetné a kisfilm játékos, frappáns képsorát.

Az anyag élete

Az élet anyagok sűrű szövődéke. Föld. Zsíros, frissen szántott föld; száraz, mélyen repedezett föld; vér; áttetsző szírom, nagyon közlrol fényképezve; víz, zuhogó, rohanó víz; szép formájú, csiszolt kövek, éles szikla; kerges tenyér, a bőr, a pórusok, a repedések; hamvas cserép; évszázados, durván széprajzú fakéreg; éles csillogású fém; összefolyó festék; élettelen műanyag... — A kamera nézzen az anyagok „belsejébe”, fedezze fel szerkezetüket, sajátos életüket. Költői szöveg kísérrje az anyagok „felfedezését”, kommentálja sorsukat, hivatásukat.

4. Emberi történetek gépekkel

Nyílegyenes aszfaltút. Ures. Megjelenik egy kis kecses, csillogó női kecékpár. Vidáman szembekarikázzik velünk az úton. Megáll egy tócsa mellett, kacéran nézegeti magát benne.

A magasban megjelenik egy csillogó, elegáns repülőgép. Köröz a kerékpár felett. A kis kerékpár „lábujjhegyre áll” (hátsó kerekére emelkedve), felfelé néz, elbűvölten forog a repülő után. Betöfög egy kis vaskos, önérzetes motorkerékpár. Megáll a kerékpár mellett. Ide-oda forgolódik, próbálja felhívni magára a figyelmet. Odakanyarodik szorosán a kerékpár mellé. Az „rá sem hederít”, „nem veszi le a szemét” a repülőről. Megérkezik egy kis női motorkerékpár is. Megáll mellettük. A férfi-motorkerékpár felfigyel, melléberreg, összenéznek, majd elindulnak egymás mellett. A kerékpár észre sem veszi őket. Továbbra is a bukfencező, pörgő repülőt nézi. Amellett megjelenik egy másik, kisebb repülő. Most már ketten pörögnek, kergetőznek. Majd egymás mellett elrepülnek. A kerékpár szomorúan leereszkedik a földre... Lassan elindul a hosszú, egyenes, elhagyott úton. Lassan távolodik, mind kisebb és kisebb lesz.

*

Az emberek gyakran viselkednek gépekként — a fordítottját még nem láttam. Gondolom, különösen kifejező lenne, ha a gép viselkedne, cselekedne emberként. — Egész sorozatot lehetne ilyen jellegű banális kis történetekkel készíteni. Gondoljunk a kikötők zsiráfnyakú darujára, a fantasztikus bogárként kaszázó lucernanyírógépre stb. — A filmtéma valóban az utcán, azaz a szemünkben, a látásunkban „hever” ...

Kovács Ildikó

Új mesemondó

Györkös Mányi Albert képei alá

Né, te — mondtam magamban, az a bivalyos földi itt még mindjárt rikkant is, hogy „hőjk ide, hőjk”, ösztökélvén igavonóit, hogy csak bátran neki a behavazott útnak, nem kell mindjárt megrettenni. Lám, ő sem viszolyog már a havas messziségtől. Talán felhajtott egy féldecit a fogadóban? Jókedvű. S jókedvvel még a világot is könnyű a sarkából kiemelni.

Tartottam továbbá attól, hogy a nyakkendős-kosztümszűs gyönyörködőkkel mit sem törődve, nyomban rázendítenek a széki lányok. Vagy a művész nem azért egyengette-igazította énekléshez illő karéjba őket, hogy itt helyben rákezdjék? Györkös Mányi Albert ha úgy akarná, fel is sírna a széki keserves. S ha nem fogná vissza a bivalyos embert, bizisten csáogatni meg hojszozni kezdene az is.

Mondom, ha Györkös úgy akarná. Ha úgy akarná, a fagyos-havas borúság ellenére is rikoltana a Klánéta, mert hogy léken át a halak sem potyára jöttek a jég tetejére, az bizonyos. Megejtette őket a tilinkó csodálatos muzsikája. Csakugyan: Györkös Mányi Albert festészetében mennyi a zene, muzsika. Györkös foglalkozására nézve: zenetanár. (Szerencse, hogy nem rajz-